

Danderyds kyrka

Antikvarisk medverkan vid inspektion av Banérska gravvalven under koret i Danderyds kyrka, Danderyd socken, Danderyd kommun, Uppland

Lisa Sundström
Rapport 2009:33

Danderyds kyrka

Antikvarisk medverkan vid inspektion av Banérska gravvalven under koret i Danderyds kyrka, Danderyd socken, Danderyd kommun, Uppland

Lisa Sundström
Rapport 2009:33

Fotografier: Lisa Sundström, bildnr: lp20090437-lp20090476, Stockholms läns museum

Rapporten finns i PDF-format på adressen stockholms.lans.museum

Sickla Industriväg 5B, 131 34 Nacka
Tel 08-586 194 00 Fax 08-32 32 72
Webb: stockholms.lans.museum

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2009

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet.....	7
Det mindre gravvalvet.....	7

Sammanfattning av utförda åtgärder

Deltagande vid tillfällig öppning av Banerska gravvalvet i Danderyds kyrka med åtföljande inspektion av kistor enligt länsstyrelsens yttrande av den 2009-09-07. För beskrivning av kistornas material har metallrestaurator Cai Zetterström, Z Metallform, bidragit med synpunkter.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Under kyrkgolvet finns två gravvalv. Ett större i koret framför altaret och ett mindre strax norr därom.

Det större gravvalvet tillkom vid en ombyggnad av kyrkan vid 1600-talets början på bekostnad av Svante Banér d.ä och hans maka Ebba Grip. I valvet finns 19 kistor.

Det mindre gravvalvet är sannolikt tillkommet från tiden före kyrkans utvidgning på 1570-talet. Gravvalvet var då placerat framför och en bit under den tidens altare. Vid en restaureringen av det mindre valvet 1935 återfanns under ett kullerstengolv ett troligen ursprungligt tegelgolv samt ett fragment av en runsten, nu insatt i kyrkans västvägg. De första som begravdes i valvet var sannolikt Axel Nilsson (d. 1554) och hans maka Margareta Pedersdotter Bielke (d. 1557). Deras kistor är förmultnade.¹

Gravvalven undersöktes 1935. Konserveringsåtgärder utfördes i det mindre valvet 1935 och i det större 1938.² Den senaste öppningen av valven skedde för ca 30 år sedan.

Det mindre gravvalvet

Kyrkans kalkstengolv lyftes över valvet. Gravvalvets nedgång utgörs av en trappa av tegel med nedgång i östlig riktning. Gravvalvets golv är täckt av tegel med en mindre förhöjning i norra delen. Valvet är tunnvalvt med vitkalkade väggar och valv. Längst med valvets väggar är i sen tid murat ett tegelskift i nedre delen. Gravvalvet befanns vid okulär besiktning vara i gott skick.

Gravvalvet innehåller tre kistor samt en mängd lösa kistornament. En kista är av koppar och två kistor är av ek med enkel utformning. Kistorna är uppställda på murade tegelstöd, troligen tillkomna vid 1930-talets restaurering.

Kopparkistan är från 1600-talet och är för Elisabeth Beata Wrangel (d. 1669). Kistan är rikt dekorerad med Sparre af Rossviks och Wrangelska vapnen, handtag

¹ Eric Juel, *Upplands kyrkor*, Del 1, Uppsala 1947, s. 121-122

² Eric Juel, *Upplands kyrkor*, Del 1, Uppsala 1947, s. 121-122

med fästen i form av lejonhuvuden, plåtar med inskrifter över Elisabeth Wrangel och bibelspåk. På kistans lock ett brännförgyllt krucifix.

De två ekkistorna är troligen tillverkade vid 1930-talets restaurering av valvet, då där uppgavs funnits två mycket trasiga kistor från 1700-talet för okända personer samt en mängd kistornament.

Öppning av det mindre Banérska gravvalvet i kyrkans nord-östra del.

Nedgång till gravvalvet med tegeltrappa.

Tunnvälvt gravvalv med vitkalkade väggar och valv.

Two enkla träkistor med kistornament.

Kopparkista för Elisabeth Beata Wrangel (d. 1669, rikt dekorerad med vapen m.m. av brännförgylld kopparlegering.

Inskriptionsplåt över Elisabeth Beata Wrangel samt Wrangelska vapnet på kistans huvudgavel.

Dödsalle på kistans motstående gavel.

Brännförgyllt krucifix på kistans lock.

Det större gravvalvet

Kyrkans kalkstensgolv lyftes över det större Banérska gravvalvet. Gravvalvets nedgång är utförd av en trappa av tegel, med nedgång i sydlig riktning. Gravvalvets golv är täckt av tegel. Valvet är tunnvalvt med vitkalkade väggar och valv. Gravvalvet synes vid en okulär besiktning vara i gott skick.

Gravvalvet innehåller 19 kistor samt lösa kistornament. Kistorna är uppställda på tegelstöd samt ställning av kraftiga ekbjälkar sannolikt anordnat vid 1930-talets restaurering.

Öppning av det större Banérska gravvalvet.

Öppning till det Banérska gravvalvet.

Nedgång till gravvalvet på trappor av tegel. De nedre trappstegen är ommurade, troligen under 1930-talet.

Det Banérska gravvalvet åt söder.

Övre raden kistor

Tre barnkistor för Gustav Banér (d. 1619), Mauritz Banér (d. 1620) och Adela? Banér (d. 1622)

Tre barnkistor av trä inklädda med sammetstyg, dekorerade med kors och ur metall klippta bokstäverna IHS. Ett kors och bokstäver har fallit bort. I övrigt allmänt nedsmutsade samt hål och skador i tyg.

Tre barnkistor inklädda med sammet.

Kista för Svante Banér d.ä. (d. 1628)

Tennkista med gravyr i skissform. Stiliserade blommotiv samt på huvudgaveln Banérska vapnet samt årtalet 1628. Hål vid bortfränt metall förekommer. Originalbotten ersatt av ny av trä.

Graverad tennkista för Svante Banér d.ä.

Kistans huvudgavel med Banérska vapnet.

Kista för Ebba Grip (d. 1666) , gift med Svante Banér d.ä.

Kista inklädd med sammetstyg med broderad stiliserad ornamentik. På huvudgaveln släkten Grips vapen samt bokstäverna IHS. På lockets ovansida ett broderat krucifix. Förgyllda fötter, sannolikt nytillverkade (trycksvarvade). Kistans tyg är allmänt smutsigt och tyget söndrigt.

Kista för Ebba Grip.

Kista för Svante Banér d.y. (d. 1674)

Sammetsinklädd kopparkista rikt utsmyckad med brännförgylld och brännförsilvrad ornamentik och beslagning. Banérska vapnet och inskriptionsplåt på huvudgaveln. Ett brännförgyllt krucifix på lockets ovansida. Brännförgyllda fötter. Allmänt smutsig samt skador i tyg. Utfällningar på metall.

Svante Banér d.y. 's gravkista.

Kista för Margareta Sparre (d. 1686), gift med Svante Banér d.y.

Kopparkista inklädd med sammetstyg och dekorerad med brännförgyllda handtag, vapen och inskriptionsplåt. Brännförgyllt krucifix på kistans lock. På huvudgaveln Sparreska vapnet. Brännförgyllda fötter.

Margareta Sparres gravkista.

Inskriptionsplåt över Margareta Sparre.

Barnkista för Svante Mauritz Banér (d. 1668)

Sannolikt försilvrad kista med punsad och brännförgylld utsmyckning och beslagning. Änglamotiv. På huvudgavel Banérska vapnet och inskriptionsplåt över Svante Mauritz Banér. Sannolikt försilvrat och brännförgyllt krucifix på kistans lock. Skador och utfällningar i metall.

Svante Mauritz Banérs gravkista.

Förgyllt krucifix på kistans lock.

Fyra änglafigurer, f.d. kistfötter, uppställda på ekbjälke

Fyra änglar uppställda på ställningen intill Svante Banérs barnkista. Figurerna är sannolikt försilvrade och brännförgyllda. Figurerna har troligen utgjort kistfötter för Svante Mauritz Banérs gravkistan.

Fyra änglafigurer.

Nedre raden kistor

Kistornamentik placerat på golvet

Ornamentik från förmultnad kista placerat på golvet i valvets nordvästra hörn.

Kista för Marie Antonie von der Lancken Wakenitz (d. 1891), gift med Johan Banér

Träkista med gjutjärnsfötter i form av lejonassar. Försilvrad inskriptionsplåt på huvudgaveln. Allmänt smutsig samt rostiga fötter.

Kista över Marie Antonie von der Lancken Wakenitz (d. 1891)

Försilvrad inskriptionsplåt på von der Lancken Wakenitz gravkista "Freiherrin Marie Antonie Banér".

Kista för Johan Banér (d. 1863)

Ekkista med snidad ornamentik. Försilvrad inskriptionsplåt på huvudgavel. Träfötter. Allmänt smutsig.

Gravkista för Johan Banér.

Kista för Johan Banér (d. 1867)

Träkista med fötter av trä i form av lejonassar. Trälock med snidad ornamentik. Försilvrad inskriptionsplåt på huvudgavel. Allmänt smutsig, skador i trä, en fot har lossnat, dekoration av trä i form av stjärnor har fallit bort.

Gravkista för Johan Banér.

Försilvrad inskriptionsplåt på Johan Banérs gravkista.

Kista för Elsa Katarina Banér (d. 1709)

Enkel trækista av ek, tillverkad i sen tid. Markerad med nr. 17.

Kista för Elsa Katarina Banér.

Kista för Hugo Rehbinder (d. 1912)

Träkista med snidad ornamentik. Inskriptionsplåt av silver över Rehbinder på huvudgavel.

Kista med inskriptionsplåt av silver för Hugo Rehbinder.

Kista för Margareta Banér (d. 1930), gift med Hugo Rehbinder

Ekkista med utskuren ornamentik. Mindre inskriptionsplåt på huvudgavel.

Margareta Banérs gravkista.

Kista för Ulrika Kristina Vellingk (d. 1766), gift med Johan Banér

Enkel ekkista tillverkad i sen tid. Märkt med nr. 12.

Kista för Ulrika Kristina Vellingk.

Kista för Johan Gabriel Banér (d. 1706)

Kopparkista med bemålning. Kopparlock med träram med snidad ornamentik. Sannolikt polimentförgylld trädrum. Träfötter. Banérs vapen på huvudgaveln, eventuellt utförd av brännförgylld stålplåt. Förgylld, rikt ornamenterad inskriptionsplåt. På lock ett krucifix. Allmänt smutsig. Slitna trädetaljer.

Gravkista för Johan Gabriel Banér.

Gravkista för Johan Gabriel Banér.

Kista för Johan Baner (d. 1736)

Kalkstenssarkofag med sandstenssockel. Nedsänkt inskription på lock.

Johan Banérs kalkstenssarkofag.

Kista för Ebba Margareta Banér (d. 1691)

Kopparkista med trälock, sammetsinklädd. På huvudgavel brännförgyllt Banérskt vapen samt inskriptionsplåt. På locket ett träkors med ett brännförgyllt krucifix. Allmänt smutsig, bortfränt tyg.

Ebba Margareta Banérs gravkista.

Krucifix på kistans lock.

Kista för Margareta Charlotta Banér (d. 1706), gift med Johan Banér

Kopparkista med träram, eventuellt ursprungligen sammetsinklädd nedre del. Träramarna har ursprungligen varit bladförgyllda. Banerska vapnet på huvudgaveln med rester efter bemålning. Förgylld inskription på lock. Bortfallet tyg, skavskador, allmänt smutsig.

Margareta Charlotta Banérs gravkista.

Inskription på Margareta Charlotta Banérs gravkista.

